

TERVOLA 40 , TÖRMÄVAARA

Jyväskylä
LINNENBANK

Kivikautisen asuinpaikan
kaivaus 1972.
Maarit Lönnberg

Tervola 40 , Törmävaara

Maanomistaja: Ala-Kantolan perikunta, os. Antti Ala-Kantola,
95385 Tervola

Rek. n:o 13¹⁰⁹

Peruskartta n:o 2542 12 1:20 000 Tervola, painettu 1960

Kaivausalueen koordinaatit: x = 7737 52

y = 532 12

z = noin 63-64 m mpy

Paikalta ovat löydökset KM 19007:1 - 605

Kaivauskertomukseen liittyviä karttoja on 28 kpl (liitteet 1-28)
sekä liitteet 29-32, joissa ovat valokuvat negatiiveista ff.
39570-39598

Tervola 40 on Törmävaaran koillisnurkassa olevan kivikautisen
asuinpaikka-alueen läntisin kohde. Se sijaitsee 63-64 m korkeudella,
terassille avatun hiekkakuopan etelä- ja länsipuolella (liite 1, liite
29, jossa kuva 1).

Kaivauksen kiintopisteeksi valittiin ruudussa 95/498 olevan kan-
non päällystä. Sen lukema oli 149 ja absoluuttinen korkeus meren pin-
nasta 63,58 m.

Hiekkakuopan eteläreunalle tehtiin itä-länsisuuntainen päälinja
100 lyömällä paalu joka kahden metrin päähän. Hiekkakuopan länsipäässä
kohtisuorasti sitä vasten paalutettiin toinen samanlainen linja 500.
Näiden päälinjojen perusteella Tervola 40 :n kaivausalue paalutettiin
2x2 metrin ruutuihin.

Hiekkakuopan reunat olivat loivat ja paikoin pintaturve oli reu-
noilla jopa neljän metrin leveydeltä kuorittu tai muuten tuhoutunut.
Pinnassa oli näkyvissä kvartsi-iskoksia pitkin matkaa ja tulisijan jään-
nökset ruudun 98/541 kohdalla (liite 29, kuvat 2-3). Koska lähellä

maan pintaa oleva kivikautinen kulttuurikerros oli jo tuhoutunut lähinnä kuopan reunaa olevissa ruuduissa, kaivettiin ne lapioilla ja varmuuden vuoksi hiekka vielä seulottiin pelkoilla (liite 2, liite 29, jossa kuva 4). Alueen muusta osasta poistettiin lapioilla vain pintaturve, jonka jälkeen suoritettiin tasokaivaus pelkoilla noin 10 cm paksuina kerroksina. Kaikkiaan kaivettiin 1028 m².

Ensimmäisen kaivauskerroksen maa oli kauttaaltaan hienoa hiekkaa; paikoin oli vielä jäljellä harmaaksi värjäytynyttä, huuhtoutunutta hiekkaa, paikoin hiekka oli keltaista (liitteet 2-11). Joissakin ruudussa (esim. 95/500, 98-99/499, 98-99/504, joista löytyi runsaasti kvartsi-iskoksia) oli näkyvissä punaiseksi palanutta hiekkaa (liite 3).

Tervola 40:n kiinteät muinaisjäännökset olivat pääasiassa tulisijoja. Niistä kaksi oli pieniä, verraten säännöllisen pyöreitä kiveyksiiä. Ruudussa 96/501 olevan tulisijan halkaisija oli noin 40 cm. Sen kivet olivat melko pyöreitä, mutta tulessa lohkeilleita ja niiden pinta oli nokinen. Kivien välissä oli hiukan punaiseksi palanutta hiekkaa (liitteet 3, 12 ja 29, jossa kuvat 5-6). Toinen pyöreä tulisija oli ruudussa 99/503. Sekin oli tehty toisiinsa kiinni ladotuista kivistä, jotka olivat myöhemmin tulessa halkeilleet. Myös tässä oli kivien välissä punaiseksi palanutta hiekkaa. Tulisijan halkaisija oli noin 50 cm (liitteet 3, 13 ja 29, jossa kuvat 7-8).

Ruudussa 101/507 oli matala, noin 1 x 1,5 m laaja kivistä ladottu kuoppaliesi. Keskikohdalta se oli noin 40 cm syvä, reunoja kohti madaltuva. Lieden kivien välissä oli nokimaata ja hiukan palanutta, punaista hiekkaa. Lisäksi kivien välistä löytyi runsaasti palaneita luunsiruja ja kvartsi-iskoksia. Kivien alla toisessa kaivauskerroksessa oli hiekka harmaaksi likaantunutta (liitteet 5, 14 ja 30, jossa kuvat 4-5).

Tervola 40:n muut tulisijat, joita oli 12 kappaletta, olivat

muodoltaan epäsäännöllisiä ja matalia - useimmiten vain ensimmäisessä tasossa näkyviä kiveyksiä. Ruudussa 96/497 oli kaksi ja viereisessä ruudussa 97/497 oli yksi epäsäännöllisen muotoinen kiviladelma (liite 3). Ruutujen 100/494-495 rajalla (liite 29, kuvat 9-10), ruuduissa 101/495, 102/504 ja 102/505 (liite 30, kuvat 1-3) oli suunnilleen 1 m² suuruiset tulisijakiveykset. Toinen kahdesta suurimmasta kiveyksestä oli ruutujen 101-102/ 498 ja 100-102/499 keskivaiheilla. Se oli kooltaan noin 2x3 m. Toinen oli ruutujen 102-103/500 ja 103/501 rajoittamalla alueella. Se oli laajuudeltaan noin 4 m² (liite 4). Kooltaan pienimmät epäsäännölliset (halkaisija noin 50 cm) liesikiveykset olivat ruudussa 101/517, 101/522 ja ruutujen 101/521-522 rajalla (liite 5).

Kaikille kiveyksille oli yhteistä niiden epäsäännöllinen muoto. Kuitenkaan ne eivät olleet sattumanvaraisesti syntyneet, sillä maaperä paikalla on luonnostaan puhdasta hiekkaa. Tulisijojen kivet olivat useimmiten hyvin pieniä, teräväsärmäisiä ja tiukasti vierä viereen ladottuja. Kivet olivat myös selvästi tulella halkeilleet ja rapautuneet. Maa kivien välissä oli noesta harmaantunutta. Kaivettaessa kaikista kiveyksistä löytyi palaneita luunsiruja. Punaiseksi palanutta hiekkaa näkyi ensimmäisessä tasossa vain ruudun 101/517 liesikiveyksessä.

Ruutujen 96/495-496 rajalla ensimmäisessä kaivaustasossa oli pieni punamultalaikku ja muutama hajanainen punamultakokkare. Ympäristöllä oli vähän punaiseksi palanutta hiekkaa. Aivan punamullan vieressä oli kolme laakakiveä vierekkäin (liitteet 3, 15 ja 32, jossa kuva 1). Kyseessä saattaa olla punamultahauta.

Toisen kaivauskerroksen hiekka oli jo lähes koko alueella väriltään puhtaan keltaista. Ainoastaan pieniä läiskiä harmaata, huuhtoutunutta hiekkaa oli enää jäljellä (liitteet 16-24). Ruudun 95/500 kaakkoisnurkassa oleva punaiseksi palanut hiekka (noin 50x50 cm) ulottui

ensimmäisestä kaivauskerroksesta toiseen (liitteet 3 ja 16). Muualla palanutta hiekkaa esiintyi vain ohuina ja heikkoina laikkuina.

Tulisijojen kiveykset olivat vain yksikerroksisia ja siten ne hävisivät kaivettaessa toista kerrosta muualta paitsi ruudusta 101/498, jossa oli suuresta kiviladelmasta jäljellä vielä noin 1 m² laaja kiveys ja nokimaata (liite 17). Ruudussa 101/495 olleen kivetyn tulisijan alla, toisessa tasossa näkyi harmaantunut likamaaläiskä. Samanlainen likamaaläiskä oli myös parin muun tulisijan alla tai niiden välittömässä läheisyydessä (ruudut 102/497, 102/503, 101/505; liite 17).

Koska kivikautiset löydökset paljastuivat pääasiassa aivan pintaturpeen alta, ei kaivamista kannattanut ulottaa toista tasoa syvemmälle. Vain ruutujen 101-102/503-505 kohdalla kaivettiin kokeeksi kolmas kerros, jonka ainoiksi havainnoiksi jäivät ruuduissa 101/505 ja 102/504 olevat punaiseksi palaneet hiekkaläiskät (liite 25).

Profiilit piirrettiin hiekkakuopan eteläreunassa olevan ruuturivin 101 pohjoislaidasta (liitteet 26, 27 ja 31, jossa kuva 1) ja hiekkakuopan länsipäässä olevan ruuturivin 499 itälaidasta (liitteet 28 ja 31, jossa kuva 2). Niissä näkyy ohuen turvekerroksen alla harmaaksi huuhtoutunut ja sen alla keltainen hiekka. Minkäänlaista yhtenäistä, värjäytynyttä kulttuurikerrosta ei alueella ole havaittavissa. Sen sijaan siellä täällä on pieniä noki-, lika- tai punaiseksi palaneita hiekkaläikkiä.

Koska haluttiin määritellä kivikautisen asuinpaikan rajat, tutkittiin koko hiekkakuopan eteläreuna avaamalla kaikki reunaa lähinnä olevat ruudut sekä ruudusta 99/535 lähtien joka viides. Ruutujen 526-527 kohdalla oli säilynyt pieni turvepäällysteinen kieleke, josta löytyi kaivettaessa runsaasti kivikautista esineistöä. Sen sijaan siitä itään olevat ruudut olivat niukkalöytöisiä. Tästä päätellen hiekkakuoppa on koverrettu kivikautisen asuinpaikan eteläreunaan asti ja siten asuin-

paikasta tällä kohdin on pelkät rippeet jäljellä. Kuopan länsipäässä jatkettiin ruuturiviä 499 pohjoiseen, alas rinnettä seuraavalle terassille, jotta selviäisi, jatkuuko kivikautinen asuinpaikka siihen suuntaan. Tulos oli negatiivinen ruudusta 90/499 lähtien. Sen sijaan ruuturiviä 100 jatkettaessa länteen terassin suuntaisesti todettiin kivikautisen asuinpaikan jatkuvan sinne päin.

61.5
m. yms.

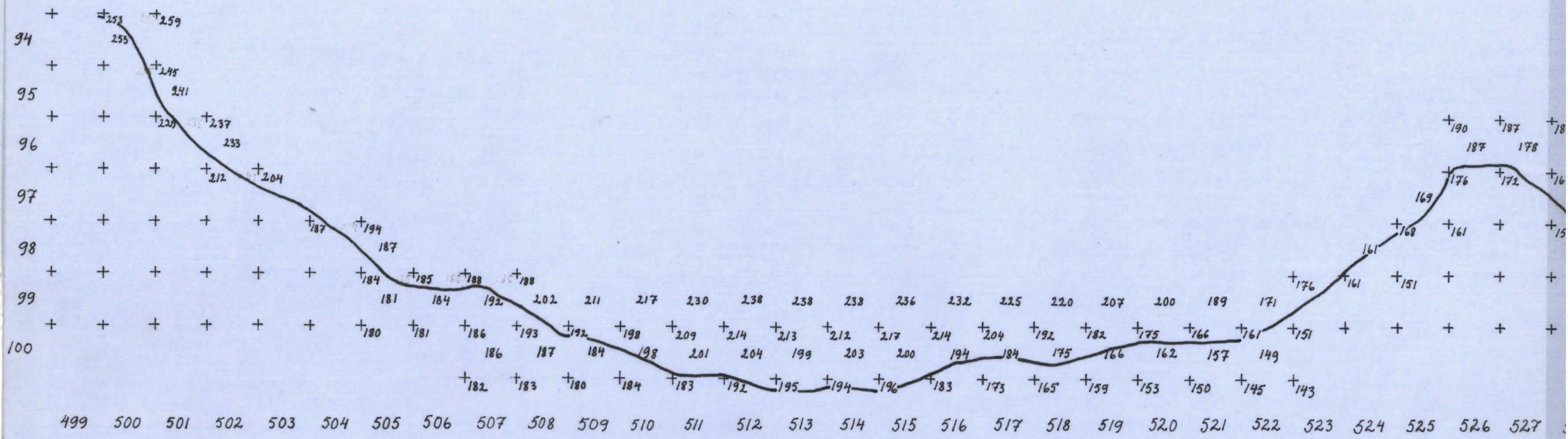
Esineistöä löytyi tasaisesti koko kaivausalueelta. Tavallista runsaammin keramiikan paloja oli ruudun 95/496 pohjoisnurkan toisessa kaivauskerroksessa, mutta muita merkittäviä löytökeskittymiä ei ollut. Asuinpaikalta löytyneen tyyppillisen kanpaleramiikan (tyyli II:1,2) ^{m k} ansiosta se pystytään ajoittamaan vuosiin 3100-2500 e. Kr.

Helsingissä 19.4.1972

Maarit Lönnberg

Maarit Lönnberg

Huk

LIITE 2

TERVOLA 40

MAARIT LÖNNBERG 1972

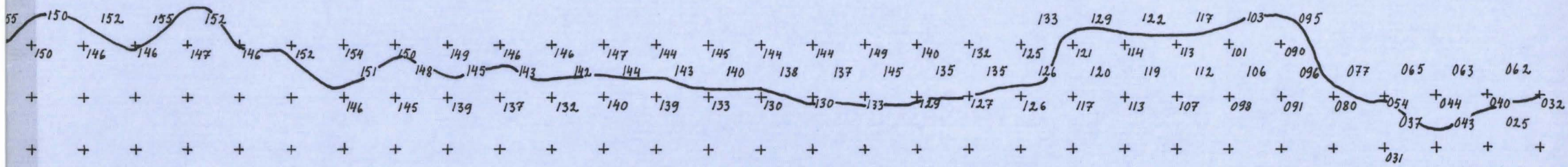
TASO 1

1:200

KP 149 = 63,58 m MPY

= KELTAINEN HIEKKA

529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557

LIITE 7

TERVOLA 40

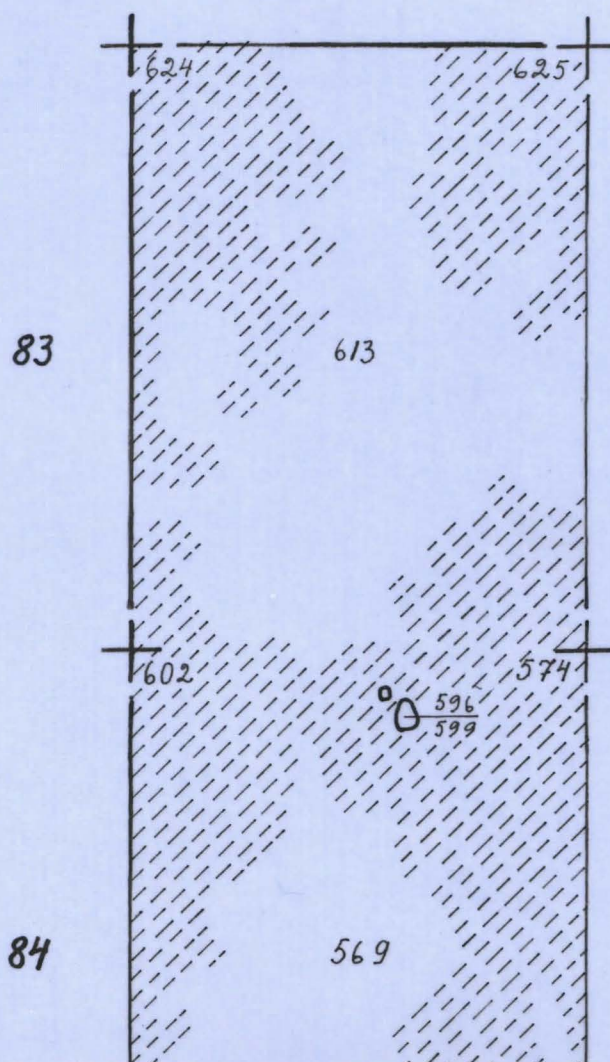
MAARIT LÖNNBERG 1972

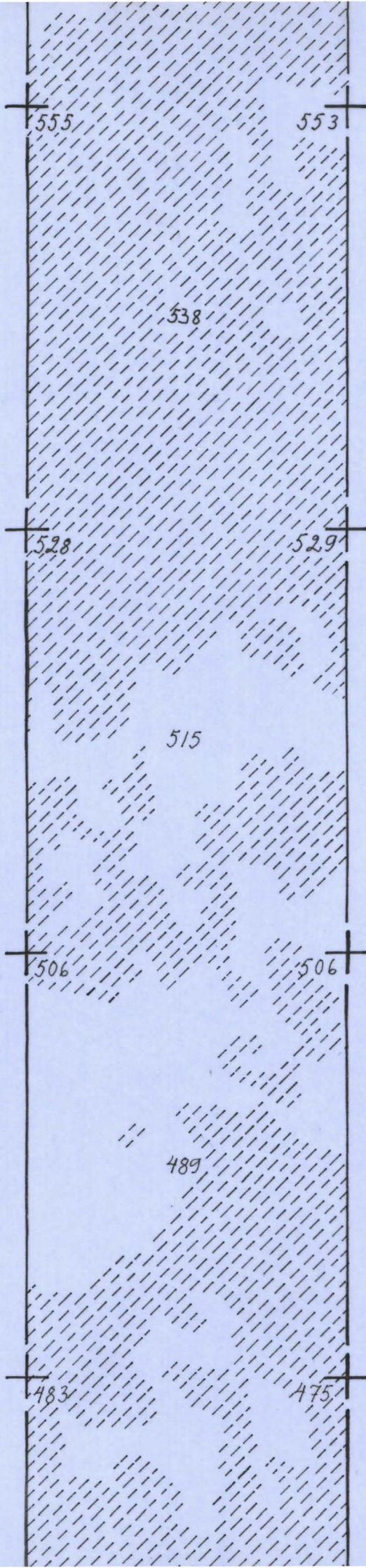
TASO 1

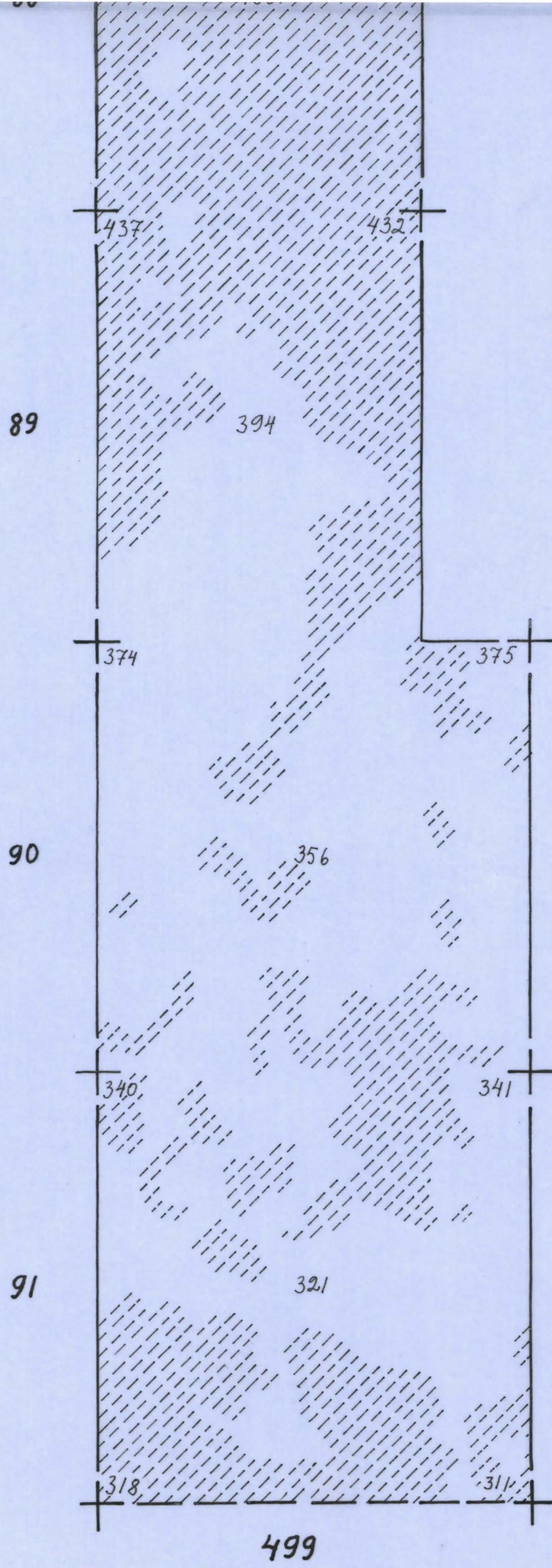
1:25

KP 149 = 63,58m MPY

- = KELTAINEN HIEKKA
- = HUUHTOUTUNUT, HARMAA HIEKKA
- 0 = KIVI

LIITE 8

TERVOLA 40

MAARIT LÖNNBERG 1972

TASO 1

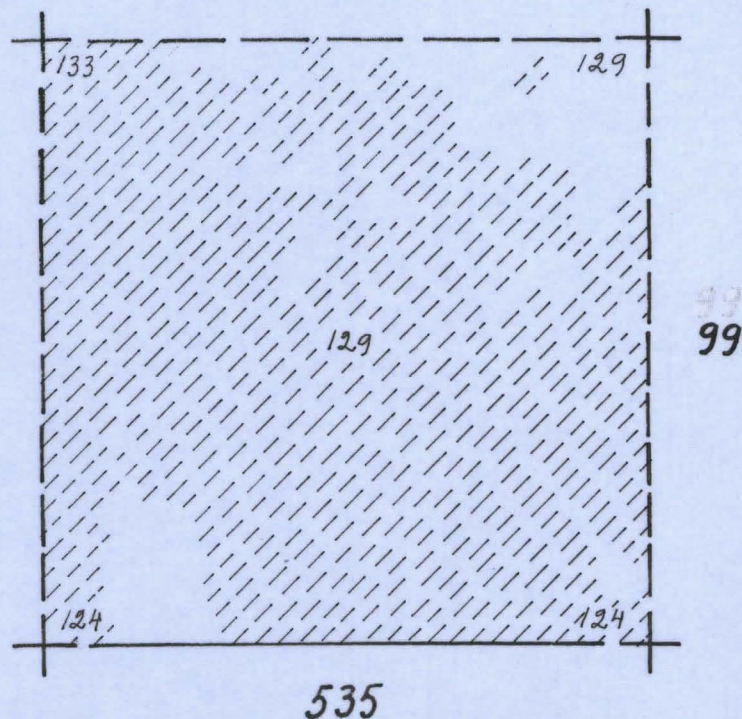
1:25

KP 149 = 63,58_m MPY

= KELTAINEN HIEKKA

= HUUHTOUTUNUT, HARMAA HIEKKA

LIITE 9

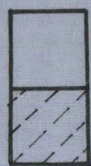
TERVOLA 40

MAARIT LÖNNBERG 1972

TASO 1

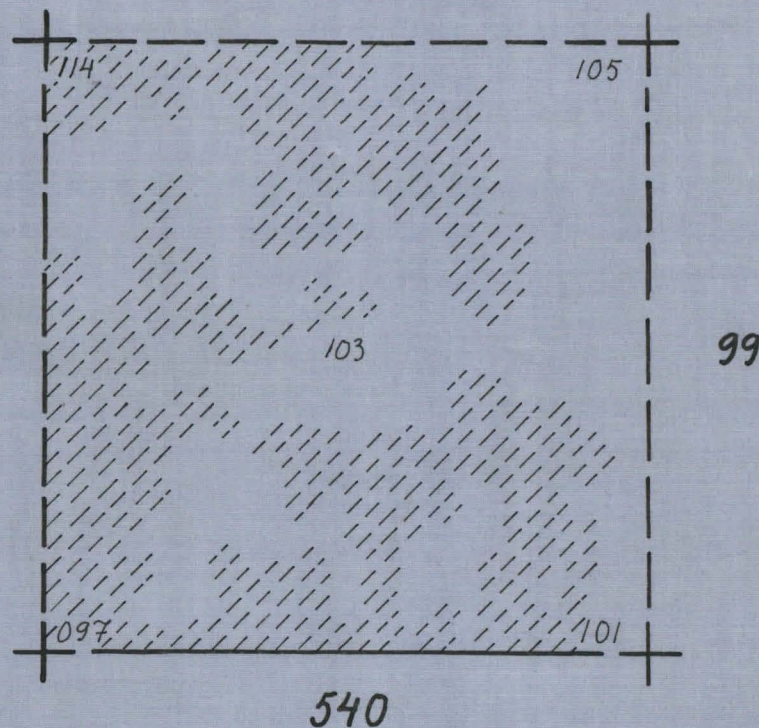
1:25

KP 149 = 63,58_m MPY

= KELTAINEN HIEKKA

= HUUHTOUTUNUT, HARMAA HIEKKA

LIITE 10

TERVOLA 40

MAARIT LÖNNBERG 1972

TASO 1

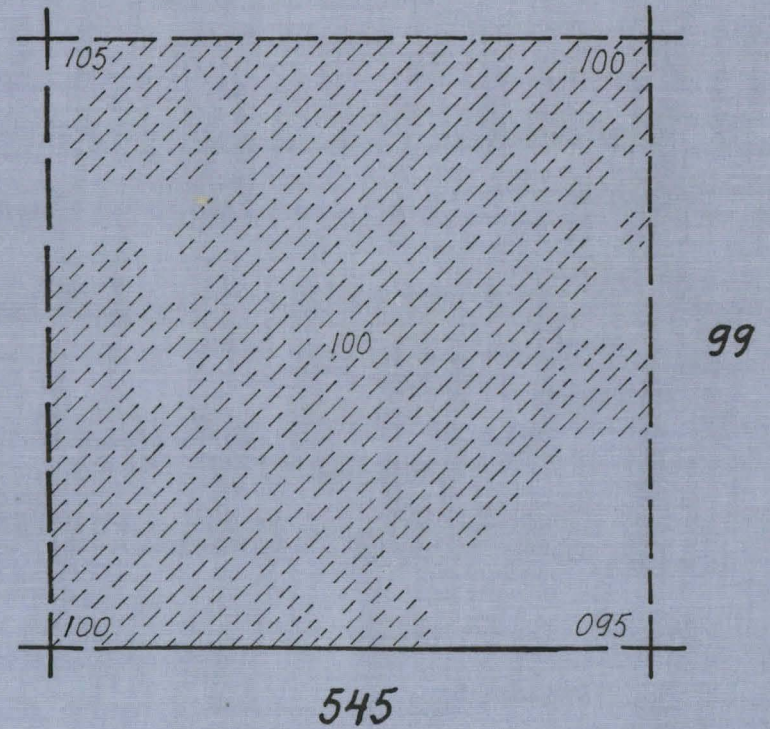
1:25

KP 149 = 63,58 m MPY

= KELTAINEN HIEKKA

= HUUHTOUTUNUT, HARMAA HIEKKA

LIITE 11

TERVOLA 40

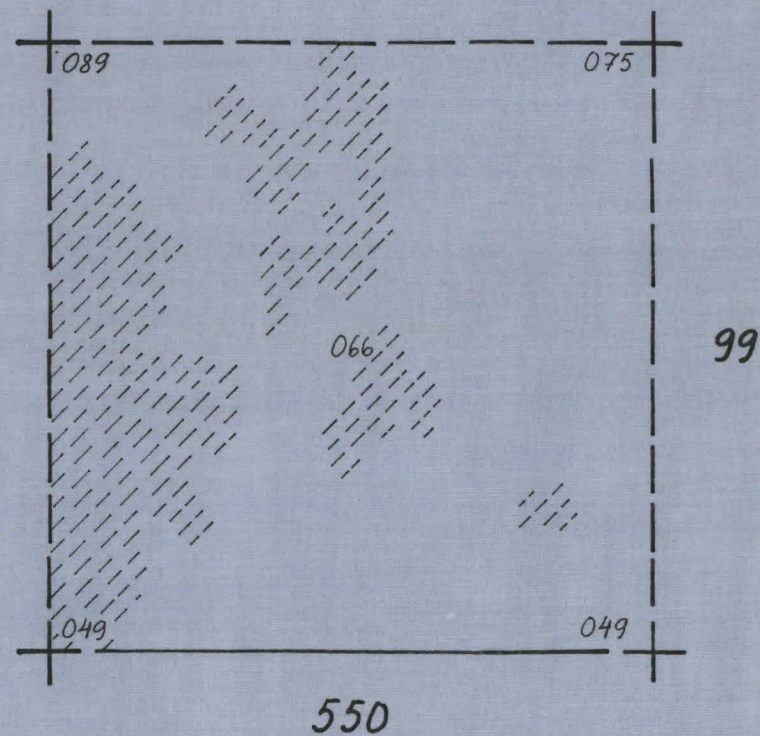
MAARIT LÖNNBERG 1972

TASO 1

1:25

KP 149 = 63,58_m MPY

- = KELTAINEN HIEKKA
- = HUUHTOUTUNUT, HARMAA HIEKKA

216

227

LIITE 12

TERVOLA 40

MAARIT LÖNNBERG 1972

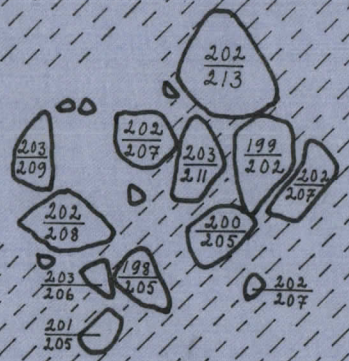
TASO 1

1:10

KP 149 - 63,58 m MPY

- = KELTAINEN HIEKKA
- = HUUHTOUTUNUT, HARMAA HIEKKA
- = KIVI

96

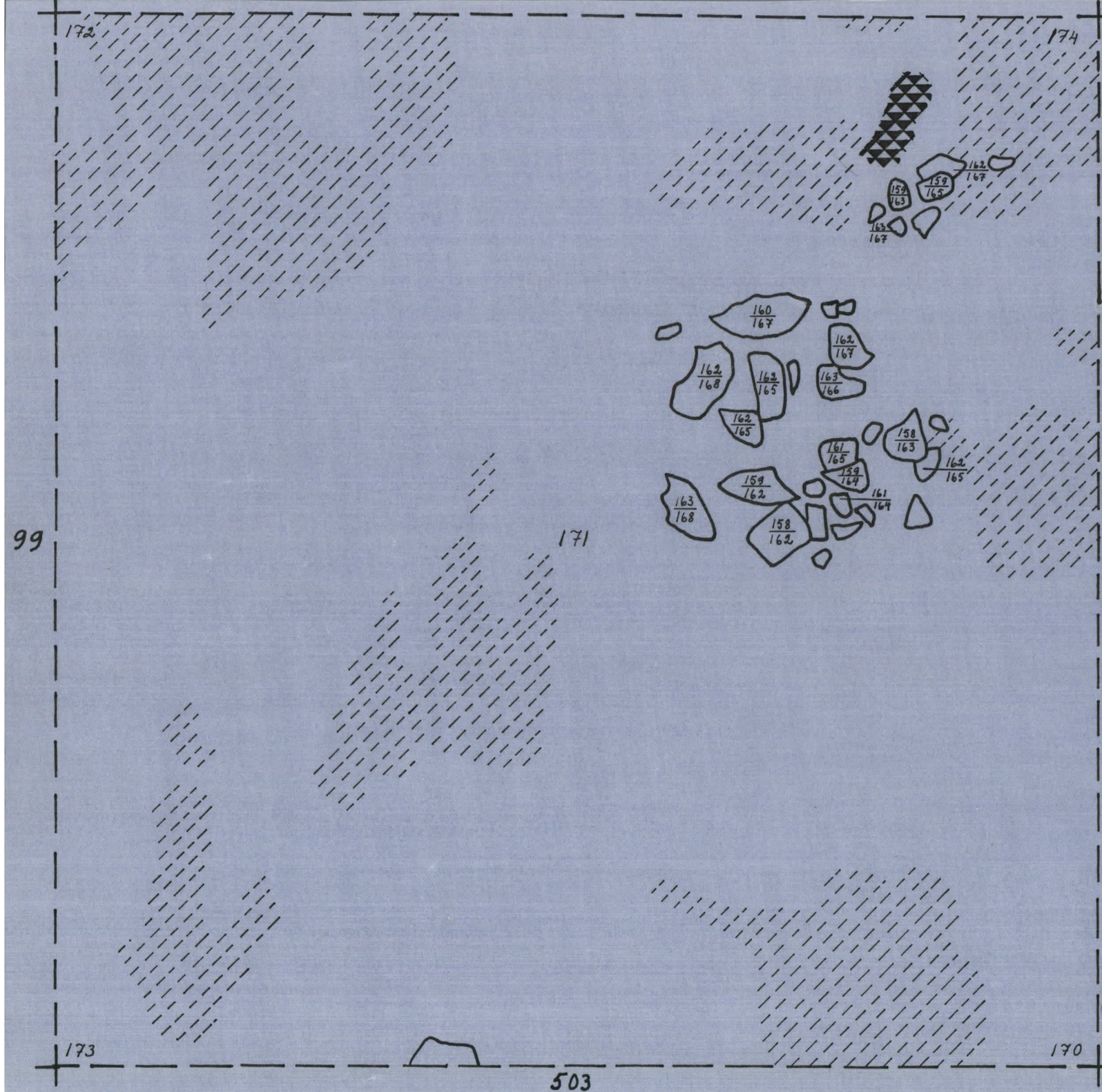
196

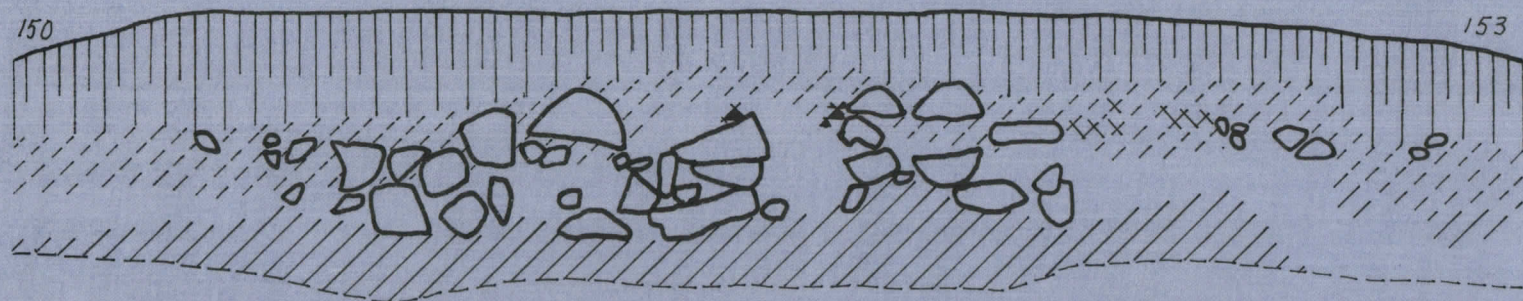
199

501

LIITE 13
 TERVOLA 40
 MAARIT LÖNNBERG 1972
 TASO 1
 1:10
 KP 149 = 63,58 m MPY

- = KELTAINEN HIEKKA
- = HUUHTOUTUNUT, HARMAA HIEKKA
- = PUNAINEN, PALANUT HIEKKA
- = KIVI

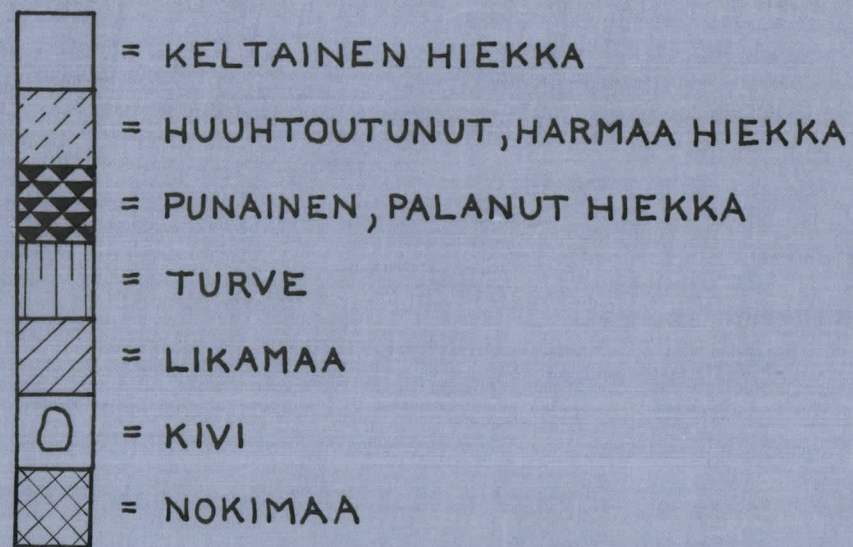
LIITE 14

TERVOLA 40

MAARIT LÖNNBERG 1972

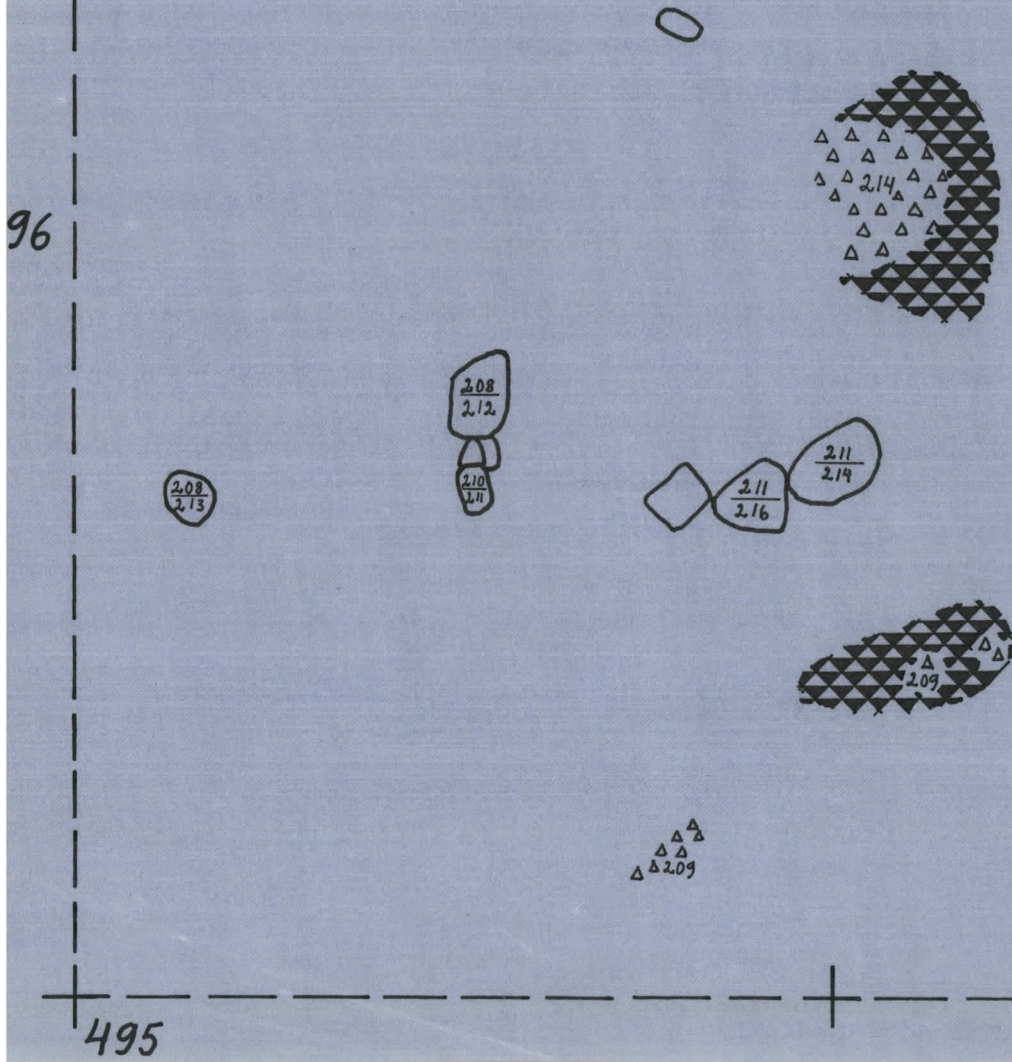
KUOPPALIEDEN POIKKILEIKKAUS RUUTU-
RIVIN 101 PROFIILIN ETELÄREUNASSA

1:25

KP 149 = 63,58_m MPY

LIITE 15
TERVOLA 40
MAARIT LÖNNBERG 1972
TASO 1
1:10
KP 149 = 63,58 m MPY

- = KELTAINEN HIEKKA
- = PUNAINEN, PALANUT HIEKKA
- = PUNAMULTA
- = KIVI

LIITE 20

TERVOLA 40

MAARIT LÖNNBERG 1972

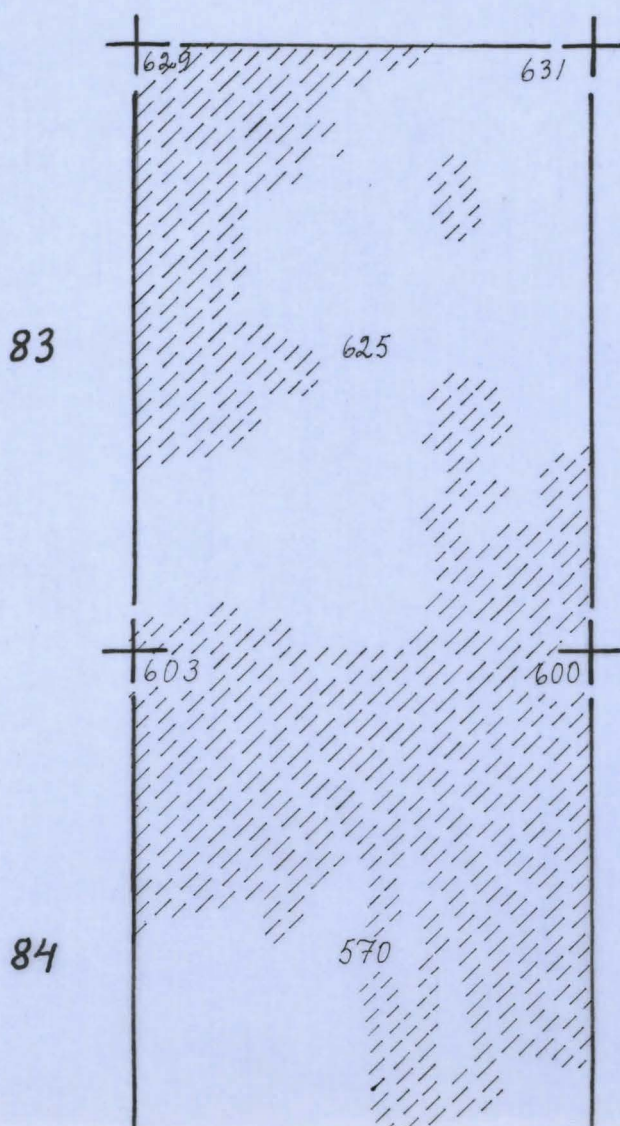
TASO 2

1:25

KP 149 = 63,58 m MPY

- = KELTAINEN HIEKKA
- = HUUHTOUTUNUT, HARMAA HIEKKA
- = LIKAMAA

85

562

561

549

538

540

532

86

515

513

87

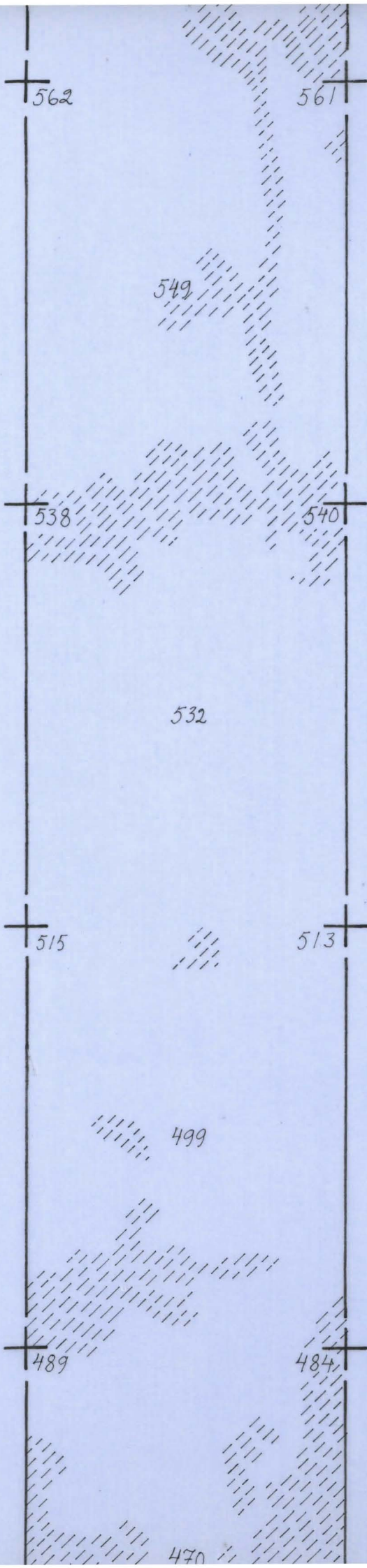
499

489

484

88

470

89

440

441

414

385

380

90

363

347

349

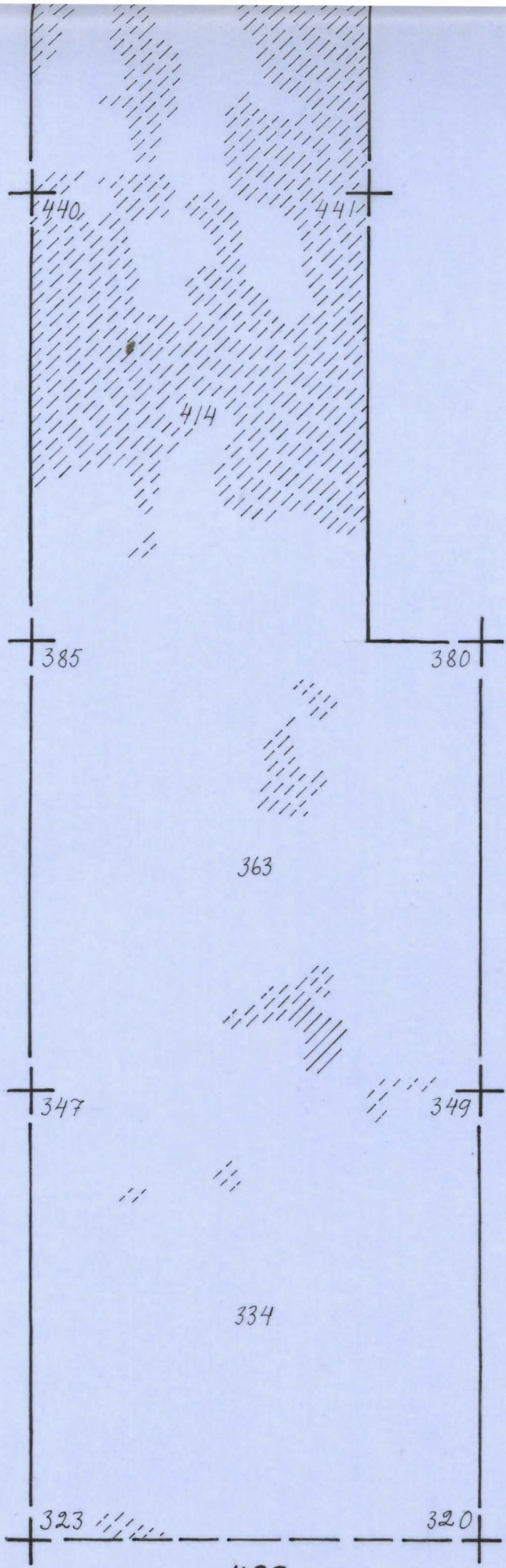
91

334

323

320

499

LIITE 21

TERVOLA 40

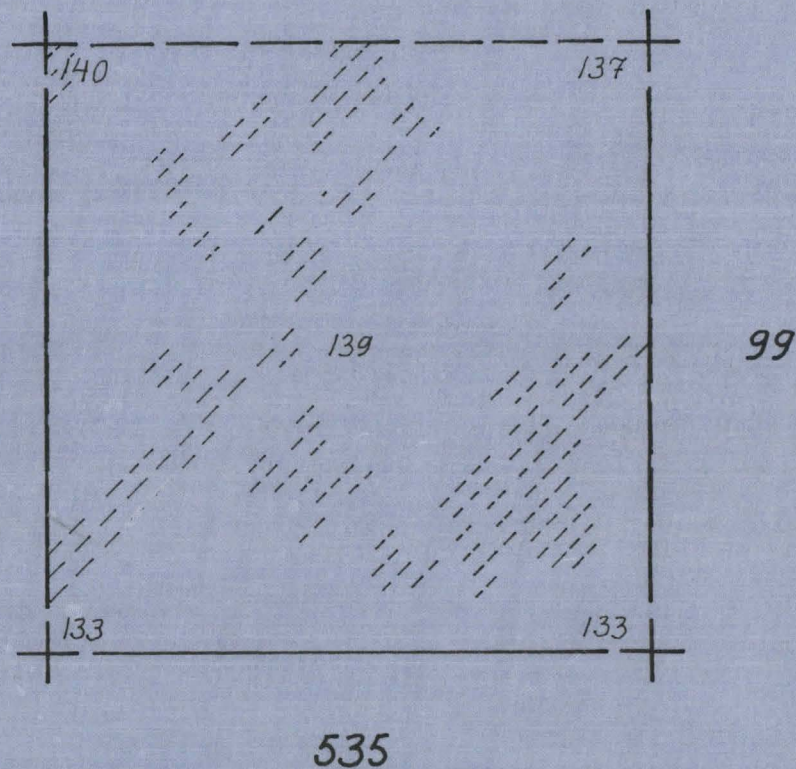
MAARIT LÖNNBERG 1972

TASO 2

1:25

KP 149 = 63,58_m MPY

- = KELTAINEN HIEKKA
- = HUUHTOUTUNUT, HARMAA HIEKKA

LIITE 22

TERVOLA 40

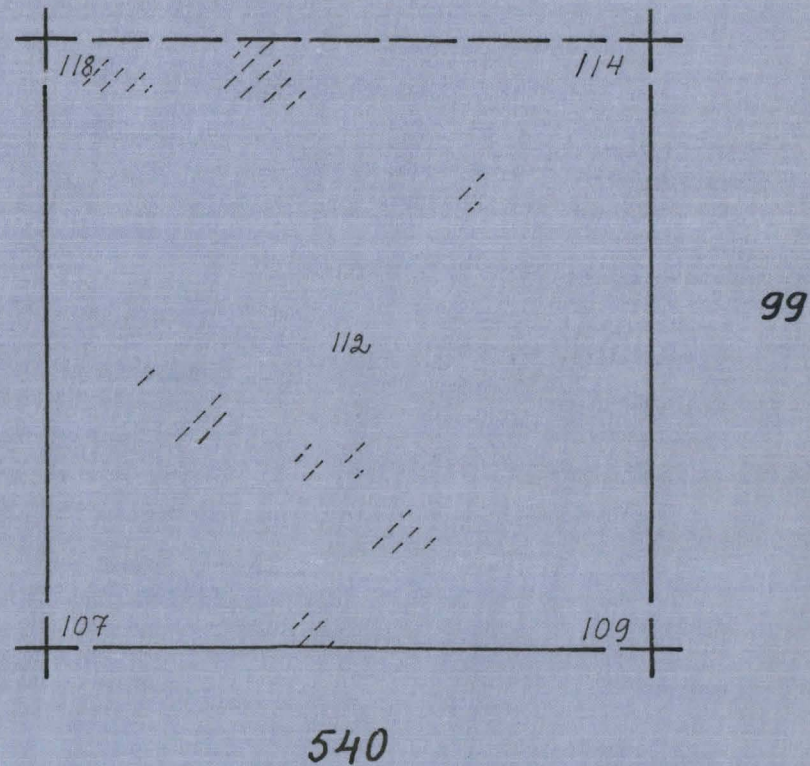
MAARIT LÖNNBERG 1972

TASO 2

1:25

KP 149 = 63,58_m MPY

- = KELTAINEN HIEKKA
- = HUUHTOUTUNUT, HARMAA HIEKKA

LIITE 23

TERVOLA 40

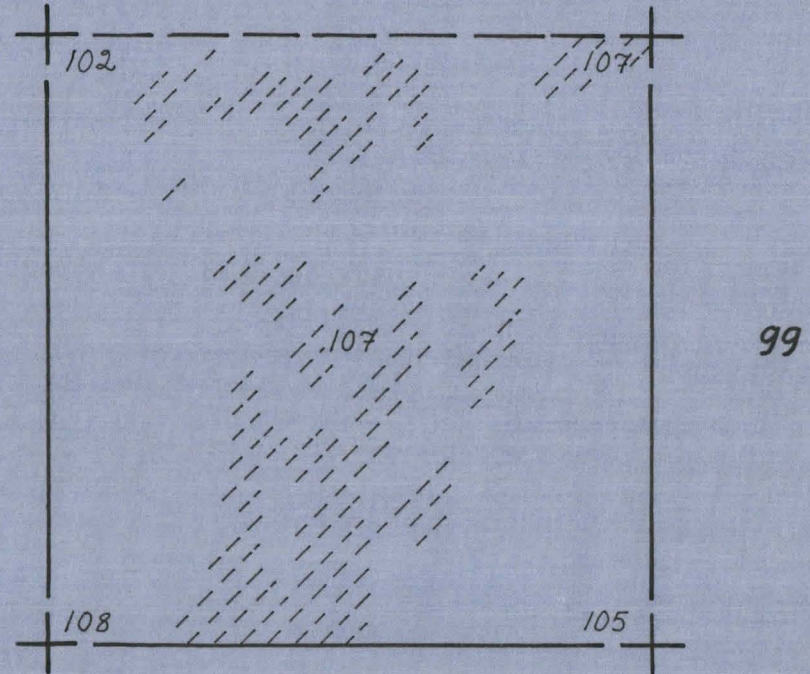
MAARIT LÖNNBERG 1972

TASO 2

1:25

KP 149 = 63,58 m MPY

- = KELTAINEN HIEKKA
- = HUUHTOUTUNUT, HARMAA HIEKKA

LIITE 24

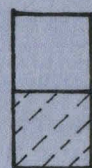
TERVOLA 40

MAARIT LÖNNBERG 1972

TASO 2

1:25

KP 149 = 63,58 m MPY

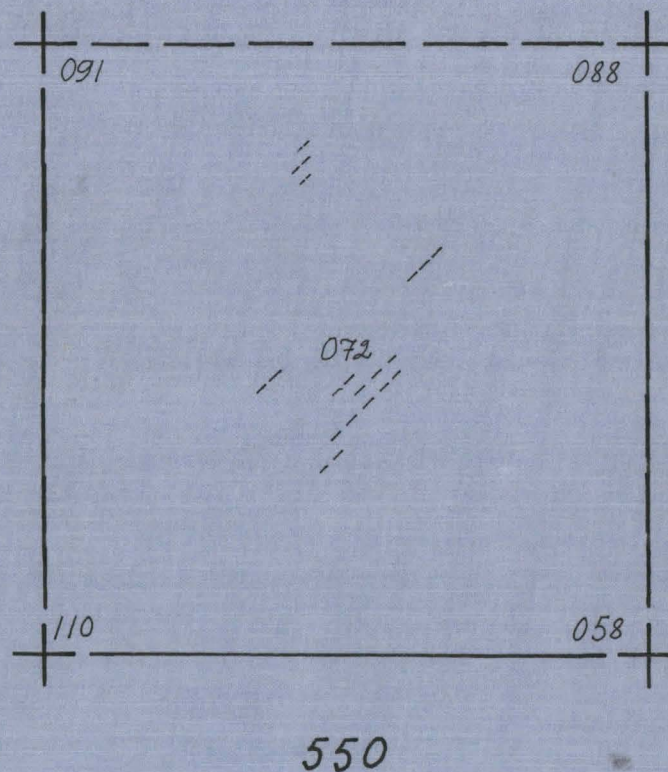

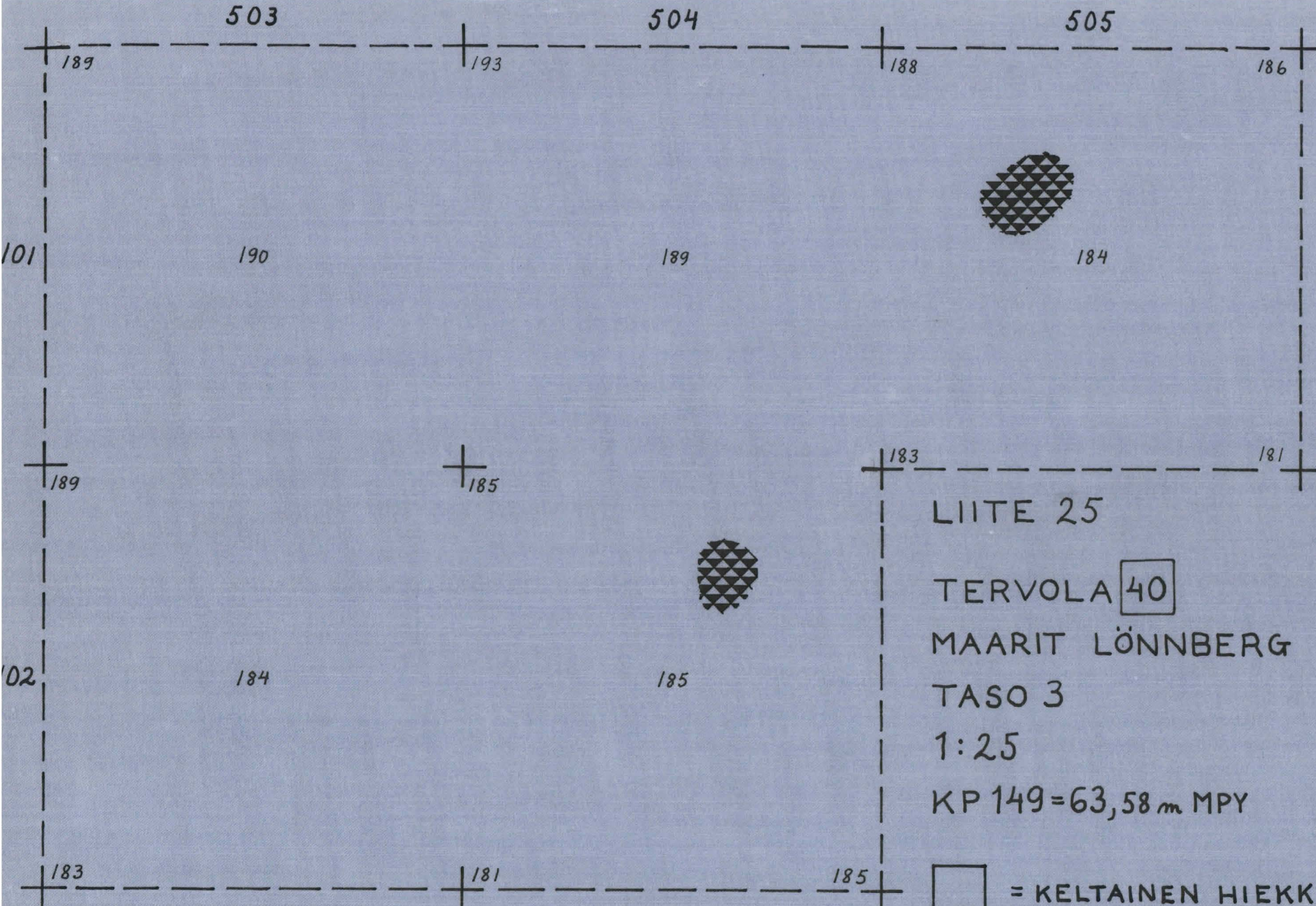
= KELTAINEN HIEKKA

= HUUHTOUTUNUT, HAARMAA HIEKKA

99

LIITE 25

TERVOLA 40
 MAARIT LÖNNBERG 1972

TASO 3
 1:25
 KP 149 = 63,58 m MPY

- = KELTAINEN HIEKKA
- = PUNAINEN, PALANUT HIEKKA

TERVOLA 40 TÖRMÄVAARA

ff. 39570 - 39575

KUVA 1. ALKUAAN YHTENÄISEN KIVIKAUTISEN ASUINPAIKAN ON KATKAISSUT HIEKKAKUOPPA, JONKA ITÄPÄÄSSÄ (KUVASSA VASEMMALLA) ON TERVOLA 30 JA LÄNSIPÄÄSSÄ TERVOLA 40. NUOLET OSOITTAVAT NIIDEN RAJAT. KUVA ON OTETTU POHJOISESTA.

f. 39576

KUVA 2. TUHOUTUNUT TULISIJA HIEKKAKUOPAN REUNASSA RUUDUN 98/541 KOHDALLA KUVATTUNA LÄNSILOUNAASTA.

f. 39577

KUVA 3. SAMA TULISIJA KUIN VIEREISESSÄ KUVASSA 2 KUVATTUNA ETELÄSTÄ.

f. 39578

KUVA 4. HIEKKAKUOPAN REUNALLA OLEVAT TUHOUTUNEET RUUDUT KAJVETTIIN LAPIOIN. RUUTURIVI 100 TYÖN ALLA. KUVATTU LOUNAASTA.

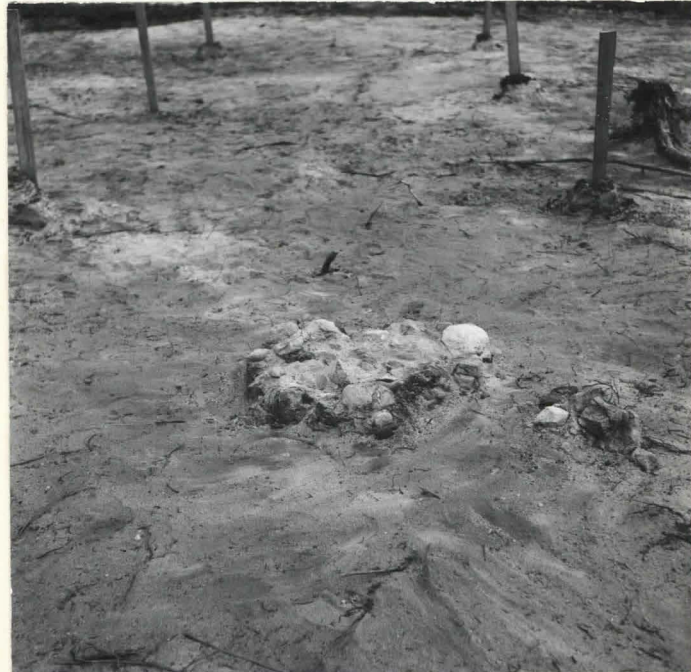
f. 39579
KUVA 5. RUUDUN 96/501 1. TASOSSA OLEVA TULISIJA KUVATTUNA KAAKOSTA.

f. 39580
KUVA 6. RUUDUN 96/501 1. TASOSSA OLEVA TULISIJA KUVATTUNA LÄNNESTÄ.

f. 39581
KUVA 7. RUUDUN 99/503 1. TASOSSA OLEVA TULISIJA KUVATTUNA POHJOISESTA.

f. 39582
KUVA 8. RUUDUN 99/503 1. TASOSSA OLEVA TULISIJA KUVATTUNA IDÄSTÄ.

f. 39583
KUVA 9. RUUTUJEN 100/494 JA 100/495 RAJALLA 1. TASOSSA OLEVA TULISIJA KUVATTUNA KAAKOSTA.

f. 39584
KUVA 10. SAMATULISIJA KUIN VIEREISESSÄ KUVASSA 9 KUVATTUNA IDÄSTÄ.

M. LÖNNBERG 1972

f. 39585 - 39586
 KUVA 1. RUUDUISSA 101-102/504-505, 1. TASOSSA OLEVAT TULISIJAT
 KUVATTUINA LUOTEESTA.

f. 39587
 KUVA 2. RUUDUISSA 102/503-504, 1. TASOSSA OLE-
 VAT TULISIJAT KUVATTUINA LOUNAASTA.

f. 39588
 KUVA 3. RUUDUN 102/504 1. TASOSSA OLEVA
 TULISIJA KUVATTUNA KAAKOSTA.

KUVA 4. RUUDUN 101/507 POHJOISREUNAN PROFIIILIVALLISSA NÄKYVÄ KUOPPALIESI KUVATTUNA ETELÄSTÄ. ff. 39589 - 39592

f. 39593 KUVA 5. RUUDUN 101/507 POHJOISREUNAN PROFIIILIVALLISSA NÄKYVÄ KUOPPALIESI KUVATTUNA ETELÄSTÄ.

f. 39594
 KUVA 1. ETUALALLA RUUTURIVI 101 KAI-
 VETTUNA TASOON 2. KUVATTU IDÄSTÄ.

f. 39595
 KUVA 2. RUUTURIVI 499, JONKA SIVUSSA
 PROFIILIVALLI, TASOSSA 2. KUVA ETELÄKAAKOSTA.

f. 39596 - 39597
 KUVA 3. KAIVAUSTYÖ KÄYNNISSÄ. RUUTUJA 93-95/495-497 KAIVETAAN
 2. TASOON.

f. 39598

KUVA 4. KAIVAUSALUETTA LAAJEN-
 NETAAN. ETUALALLA OLEVAT RUUTURIVIEN
 101-102 RUUDUT ON KAIVETTU 2. TASOON.
 KUVA ON OTETTU IDÄSTÄ.

TERVOLA 40 TÖRMÄVAARA

ei negatiivia

KUVA 1. RUUDUN 96/495 ITÄREUNASSA PALJASTUIVAT
1. TASOSSA PYSTYYN ASETETUT LAAKAKIVET, JOI-
DEN LÄHELLÄ, RUUTUJEN 96/495 JA 96/496 RAJAL-
LA OLI PUNAMULTALÄISKIÄ.